

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Дедуша Олексія Валентиновича «Історіографія дослідження української національної ідентичності в кінці XX – на початку XXI століть», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05. – етнологія

Актуальність теми беззаперечна з огляду на ряд важливих чинників. Зокрема, національна ідентичність є основним маркером виявлення національної та політичної суб'єктності спільноти. Відсутність єдиної парадигми трактування цього явища у вітчизняній гуманітаристиці також посилює потребу уточнення дефініції, структури, змісту та функцій української національної ідентичності у її взаємозв'язку з іншими соціокультурними та політичними феноменами. Адже успішність формування української національної ідентичності в найближчій перспективі прямо залежить від з'ясування специфіки її природи та механізмів вияву. Гостра необхідність студіювання цієї теми продиктована також об'єктивними українськими реаліями – довготривалим домінуванням російської національної та радянської ідентичностей, анексією Криму, російсько-українською війною на Сході України, посиленням глобалізаційних та внутрішніх міграційних процесів.

У розрізі вище зазначених контекстів актуалізуються питання динаміки та особливостей розвитку вітчизняних наукових підходів до вивчення української національної ідентичності.

Новизна теми, насамперед, полягає у системному та комплексному історіографічному висвітленні проблеми української національної ідентичності у вітчизняній гуманітарній науці.

Для ґрунтовної підготовки теоретичного базису дослідження Дедуш Олексій Валентинович цілком слушно використав основні підходи як

вітчизняних, так і зарубіжних учених щодо тлумачення термінологічної складової поняття «національна ідентичність». Доцільними є інтерпретація зарубіжних концепцій на контекст українських реалій та вироблення власних підходів, дотичних до суто національних ознак ідентичності українців.

Схвальним є те, що у висвітленні цього питання дослідник не обмежується лише етнологічними та етнополітичними науковими студіями з даної проблематики, а залучає праці українських істориків, психологів, соціологів та представників інших гуманітарних дисциплін, сферою наукових інтересів яких є категорія «національна ідентичність».

Дисертанту вдалося виразно розставити акценти на співзвучності тематичних векторів історіографічних студій і суспільно-політичних процесів в Україні впродовж 1991-2020 рр., ілюструючи переконливими прикладами вплив останніх на науковий підтекст досліджень національної ідентичності українців.

Міждисциплінарний дискурс дозволив автору охопити досить широкий понятійно-категоріальний апарат («національна ідентичність», «національна самосвідомість», «національна свідомість» та ряд суміжних конструктів), встановити між ними складні причинно-наслідкові зв'язки та чітко розмежувати відмінність та спільність дотичних до об'єкту дослідження понять «національна свідомість» та «національна самосвідомість», вітчизняні дослідження яких теж включені у джерельну базу дисертації.

З метою увиразнення вітчизняних концепцій конструювання національної ідентичності вважаємо доречним введення до наукового дискурсу основних положень класичних та сучасних теорій національної ідентичності західноєвропейських та американських дослідників.

Розлога методологічна палітра, представлена як загальнонауковими, так і спеціально-історичними методами логічного та історіографічного аналізу, дозволила автору належно розкрити як предмет безпосередньо цього конкретного наукового дослідження, так й окреслити поле подальших студій у цій сфері та визначити їх перспективні вектори.

Рішення дисертанта системно торкнутися українських наукових праць від середини ХІХ ст. до кінця 1980-х рр., предметом яких є явища, що близькі за сенсом до національної ідентичності, є однозначно до місця у кількох контекстах. Зокрема, це зосереджує увагу на тяглоті наукового інтересу до проблеми ідентичності на шляху становлення української нації у широкому часовому діапазоні, вкотре наголошуючи на актуальності об'єкта дослідження. А також це позиціонує автора як свідомого щодо важливості якісного ретроспективного переосмислення різних вітчизняних підходів націєтворчої та державотворчої традицій у сучасних українських реаліях.

Для увиразнення специфіки становлення та особливостей формування української національної ідентичності цінними є порівняльні студії, зокрема, проведення аналогій з подібними науковими дослідженнями польських дослідників щодо націєтворчих процесів у Польщі.

В контексті сучасної реформи децентралізації дисертант стратегічно пов'язує процеси формування та функціонування національної ідентичності із іншими типами ідентичності, зокрема, регіонально-локальною. Саме оптика тісної взаємодії різних типів ідентичностей крізь призму національної ідентичності як базової є конструктивним способом репрезентації «українськості» на шляху успішної інтеграції України у міжнародний простір.

Отже, така багатовекторна цілісна міждисциплінарна парадигма дисертаційного дослідження уможливила на досить високому теоретико-методологічному рівні відстежити, осмислити, систематизувати та порівняти різні наукові підходи щодо трактування періодизації історії розвитку української національної ідентичності, інтерпретації її компонентів, детермінант та функцій. А також запропонувати цінну для української історичної науки оригінальну авторську концепцію трьохкомпонентної природи національної ідентичності.

Однозначно схвально оцінюючи дисертацію О. В. Дедуша, вважаємо за потрібне висловити окремі побажання та рекомендації.

1. Розділ 1. «Поняття «національна ідентичність» в українській науці: витоки, розвиток, сучасний стан студій» значно переважає за обсягом другий і третій розділи, що вносить певний дисбаланс у структуру роботи.

2. У підрозділі 3.2. «Сучасні вияви української національної ідентичності крізь призму рецепцій вітчизняних науковців», що присвячений аналізу впливу української національної ідентичності на українську культуру та побут, автор відхиляється від характерного для історіографічних студій хронологічного принципу в бік тематичної класифікації, що, певним чином, порушує стилістику тексту.

3. Глибшого аналізу вимагають екстраполяція та інтерпретація деяких зарубіжних теорій національної ідентичності на українські реалії.

4. Переконливішого обґрунтування потребує також авторська концепція трьохкомпонентної природи національної ідентичності, зокрема увиразнення механізмів взаємодії її складових – етнічної ідентичності, інтелектуальних конструктів держави та національної інтелігенції, внутрішньонаціональної комунікації.

5. Варто було би дещо ширше та акцентованіше прописати висновки після підрозділів та розділів.

Водночас, висловлені побажання та недоліки не мають принципового характеру. Вони не ставлять під сумнів обґрунтованість висновків та основних результатів дослідження, не применшують наукової цінності та будуть, сподіваємось, в перспективі розглянуті ширше.

Мова і стиль дослідження відповідають вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

Дисертація має значну теоретичну і практичну цінність, її основні положення та оцінки можуть бути використані для подальшого вивчення української національної ідентичності та дотичних до неї тем, зокрема національної ідеї, історичної пам'яті, менталітету, націогенезу українців. Тема дослідження має виразний просвітницький вектор, тому потребує активного введення у публічний дискурс.

Висновки та основні положення викладені у 13-ти авторських статтях, 6 із яких – у фахових наукових виданнях, зокрема одна стаття в українському науковому виданні, яке прирівнюється до зарубіжного. Окремі положення та результати дослідження висвітлено в 7-ми публікаціях матеріалів науково-практичних конференцій. Тому апробаційна складова засвідчує, що дослідження представлене у наукових публікаціях у повному обсязі. Зміст і структура автореферату цілком відповідають змісту й структурі дисертації. Дисертація О. В. Дедуша «Історіографія дослідження української національної ідентичності в кінці ХХ – на початку ХХІ століть», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, повністю відповідає вимогам пп. 11 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24.07.2013 року №567 (зі змінами), а її автор, Олексій Валентинович Дедуш, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05. – етнологія.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та культури України
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Н. В. Жмуд

